

SİYASÎ SUÇ KAVRAMI

Ümit HASSAN

I. GİRİŞ

A. SİYASÎ SUÇ KAVRAMI

Siyasî suç terimin tarihçesi ile bizatihi siyasî suçlar kategorisi birbiriyle karıştırılmamak gerektir.¹ *Devlet* kurumunun vücut bulmasıyla birlikte, siyasî suç da, objektif olarak, ortaya çıkmıştır. Devlet, belirli bir siyasî düzenin üst ve ana kurumu olduğuna göre, bu kuruma yönelen ve bu kurumla ilgili hareketler, tabiatıyla, siyasîdir. Bu gibi eylemler, sözkonusu belirli düzenin esaslarını ihlâl ettiğinde, yada ihlâl etme amacı güttüğünde siyasî suç sayılabilirlerdir.

Siyasî suçlar tarihin hemen her devresinde fiilen² ve zamanın normlarının tesbit ettiği şekiller içerisinde hukuken mevcut olmuşturlardır. Bazı müellifler, siyasî suçları «devlete karşı suçlar» olarak belirlemişlerdir. Bu belirlemenin kaynağına inildiğinde, devlet aleyhine cürümler hakkında tatbik edilen sert müeyyidelerin hafifletilmesi gayesiyle, bunların siyasî suç teşkil ettikleri fikrinin ileri sürülmüş olduğu gözlemlenebilir. Bu hâlde, devletin varlığı aleyhindeki cürümlerle, siyasî suç kavramı aynı anlama gelmiştir.³ Bir görüş açısına göre, devlet aleyhine cürümleri hukukî kriterlerle açıklamak imkânı mevcut bulunmamaktadır; dolayısıyla, devletin varlığı aleyhine cürümler siyasî suç olarak vasıflandırılacaktır. İkinci bir görüş açısına göre de, objektif bakımdan, devletin siyasî menfaatleri ve vatandaşların siyasî hakları ile ilgili oluşları yönünden, devletin varlığı ile ilgili bütün suçların siyasî nitelikte

(1) Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, Umumi Kısım Cilt II/2, İÜHF yayınları, İstanbul, 1961, s. 1205 .

(2) Aynı eser, s. 1205.

(3) Çetin Özek, «Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri», İÜHFM, Cilt XXXII, Sayı: 2-4, s. 621.

kabul edilmeleri⁴ gerekli sayılmıştır. Aslında, genel bir ifâdeyle, siyasî suç fikri, hukuk terimleri arasında yer aldığı tarihten çok daha eskidir ve devletle yaşittir.⁵

Günümüzde, devletin varlığı aleyhindeki cürümlerin siyasî suç niteliği kabul edilmekle birlikte, artık bu iki kavram aynı anlama gelmemektedir.⁶ Öyle ki, siyasî suç kavramı çok daha geniş bir anlam taşımaktadır ve sübjektif esaslara dayanılarak da suçların siyasî karakterleri tesbit edilmektedir.⁷

B. HUKUKÎ MAHİYETİ İTİBARIYLA SİYASÎ SUÇ

Siyasî suçlar hem millî hukuk hem de milletlerarası hukuk bakımından genel suçlardan ayrılırlar. Suçların gaye itibariyle ayırımında, âdi — siyasî suç farklılığı ve bu farklılığın dikkate alınmasıyla beliren çeşitli pratik sorunlar ceza hukuku literatüründe ve ceza uygulamalarında özel önem taşımaktadır.

Suçun «siyasî» olmasının tesbiti, hem genel olarak suç ve suçlu konusuyla ilgisi olması bakımından hem de suçluların geri verilmesi müessesesinin olumsuz şartının tesbitiyle ilgili olduğundan Ceza Hukukunu; anlaşmalarda ve milletlerarası uygulamada siyasî suç işlemiş olanların veya sanık olanların geri verilmemesinin genel bir kaide olması bakımından Devletler Hukukunu; devletle ve devletin egemenliğiyle ilgili olması yönüyle de Kamu Hukukunu ilgilendirir.⁸ Konu, tabiatıyla, Devletler Hususî Hukuku ile de yakından ilgilidir.

(4) Aynı makale, ss. 621-622.

(5) T. Taner, **Ceza Hukuku**, Umumî Kısım, İstanbul, 1949, s. 108.

(6) Dönmezer - Erman, a.g.e., s. 1213.

(7) Özek, a.g.m., s. 622.

(8) Suçluları geri verme müessesesinin teorik esasları, meselenin konumu, uygulamadaki durumu ve özellikle suçluların geri verilmesinin en önemli istisnasının siyasî suçlar olması öteden beri özel önem kazanmış ve bu önemini sürdürmekte olan bir konudur. Suçluların geri verilmesi müessesesi, sanığın fiilinin siyasî olup olmadığının tesbiti meselesiyle tamamen kaynaşmış bir hukukî görünüm arzeder. Bir genel «giriş» veya «kavram tanımı» çerçevesindeki bu çalışmada, esas belirleyici kaçınılmaz hâller dışında, geri verme müessesesinin en önemli istisnasını teşkil eden siyasî suçların bu özelliğinin, bu ilişkinin üzerinde durmadık. Derlemeğe çalıştığımız, siyasî suç kavramının, hukukî normlar halinde yansımasının bir ifadesi; sentetik biçimde bir «ön mesele» açıklama çabasıdır.

II. SİYASÎ SUÇ KAVRAMININ TARİHÎ GELİŞİMİ

A. ROMA HUKUKUNDA

Âdi ve siyasî suçlar konusunda yapılmakta olan ayırım, tarihî olarak, Roma Hukukuna dayanmaktadır. Aslında Roma dışındaki ülkelerde, Hint, Mısır, İbrnî ve Yunan hukuklarında devlet aleyhine suçlara rastlamak mümkündür. Ancak, Roma Ceza Hukuku yönünden devlet aleyhine suçlar, ilk defa olarak, belirli bir mahiyet kazanmıştır.⁹ Roma'da krallık devrinde, *perduellio* şeklinde adlandırılan devlet aleyhine suçlar, devlete karşı işlenen her türlü fiili kapsamaktaydı. Devlete karşı suç işleyen kişi ile, devlete dışardan düşmanlık yapan kişi arasında fark gözetilmemekteydi.¹⁰ *Crimen Majestatis* karşılığı olarak cezalar ihtiva eden Roma Kanunu ismini *Lex julia majestatis*'den almıştır. *Crimen majestatis* denilince, bundan, Roma Devleti'nin emniyetine karşı işlenen bütün fiiller anlaşılırdı. Roma imparatoruna ve yüksek yetkililere karşı işlenen bazı suçların Kanun kapsamına alınması daha sonra gerçekleştirilmiştir. Bu suçlarda, eylem sonuç meydana getirmiş olmasa bile cezanın uygulanması gerekir, kasdın ve iradenin ortaya çıkması cezanın uygulanmasını meşrû kılar. Sonradan kanonik hukuk *lex julia*'nın hükümlerini kardinallere karşı işlenen suçlara da teşmil etmiş ve genişletmiştir.¹¹

Cumhuriyet'in son yıllarında, *majestatis*'in daha geniş bir mahiyet kazanması ve çeşitli kategorilere ayrılması sonucunda ihlaller ve cezalar sistematik biçimde tesbit olunmaya başlanmıştır. Özellikle, cezaları ölüm, mecburî sürgün, umumî yerlerde parçalatma, gladyötörlerle dövüşmeye zorunlu tutulma vb.¹² şeklindeki spesifik tasnifi geliştirilmiştir.

B. GERMEN HUKUKU, ORTAÇAĞ VE MUTLAKİYETÇİLİK DÖNEMİNDE

Ortaçağ başlangıcında hukuk ve yönetim konusunda İlkçağ'da olmayan yeni fikirler ortaya çıktı. Bu fikirler Germenlerden geliyordu. Germenlere göre hukuk; halkı, topluluğu, kabileyi bir arada tutar ortak bir değerdi. Hukuk, toplumun «barış» içinde yaşa-

(9) Recai Galip Okandan, *Umumî Hukuk Tarihi*, İstanbul, 1951, s. 466.

(10) Özek, a.g.m., s. 607.

(11) Dönmezer ve Erman, a.g.e., ss. 105 - 1206.

(12) Bkz. : Özek, a.g.m., s. 607.

masını sağlıyordu. Germen ve diğer barbar kavimler (Vizigotlar, Ostrogotlar, Franklar, vb.) Roma topraklarını işgal ettiklerinde, kendi hukuklarını da birlikte getirmiş oldular. Romalılarla barbarların taraf oldukları davâların artması sonucunda Roma ve barbar hukukunun karışımı yeni bir hukuk doğmaya başladı. Hukuk, kavim hukuku olmaktan çıkıp bölgesel hukuk şekline dönüştü. Kanunların Mülkîliği kuralı ve halka bağlı hukuk anlayışı (o hukuk sayesinde o belirli halkın birarada bulunduğu fikri) yerleşti. Otorite fikri ile hukukun kaynaşmasında yeni bir aşama meydana geldi ve belirli bir hukuk sisteminin yaygınlığı merkezî otoritenin nüfuz alanıyla sınırlı kaldı. Beşerî ve ilâhî hukuka bir bütün olduğu perspektifinden bakılmaya başlandı.

Ortaçağ başlarında hukukun şahsîliği anlayışı yaşamakta devam etti. Hukukun halkın bir değeri olması fikri, kralların bir kararı açıklarken, bu kararı halkın rızasıyla çıkardıklarını belirtmeleri bir gelenek haline aldı. Bu kavram olmasına rağmen, tabiidir ki, halkın yönetime herhangi bir şekilde katılması sözkonusu değildi. Halkı, onun «doğal» yöneticileri temsil ediyordu. Kral hukukla bağlıydı, şöyle ki, uyruklarına geleneksel olarak bağışlanmış bulunan hakları esirgeyemezdi. Sözü tutmayan krallar kilise azizlerinin (meselâ, St. Gregory'nin) örgütlerine rağmen başkaldırma ile karşılaşmaz değillerdi. Hukukun bağlayıcılığı, kanun önünde eşitlik demek değildi. Statü, eşitsizliği mübah kılıyordu.

Kralın seçilişi, verasete, halkın rızasına ve tanrının inayetine bağlıydı. Temeldeki feodal kurumların belirleyici özellikleri dikkate alındığında kralın durumu açıklık kazanabilecek bir görünümdeydi. Baronlardan (Lordlar) Vasallar vasıtasıyla Serflere uzanan idarî ve ekonomik hiyerarşik zincir, feodal dönemdeki suçların ve özellikle siyasî suçun niteliğinin asıl ipuçlarını verir.

Barbar hukukunun Roma uygarlığı ile temasa gelmesinin temel bir evrimi belirlediğine işaret edilmişti. Germen hukukunda, önderin (kralın) toplumun bir organı olması keyfiyeti, sözkonusu temas ile birlikte değişmeye başlamış ve giderek nitelik değiştirerek, söz edildiği üzere, yeni bir hukukun doğmasına yolaçmıştır. Bu hâl, spesifik olarak devlet düşüncesini ve dolayısıyla devlete karşı suçları da etkilemiştir.

Ortaçağ'da ileriye yönelik gelişme, direnme hakkının kabulü ile başlamıştır. Buna göre, halkın müstebite karşı ayaklanması bir isyan değildir; asıl âsi müstebittir. Bahse konu husus ortaçağ'ın çeşitli hak bildirilerinde ifâde edilmiştir. Ancak uygulamada, te-

banın prence isyanı en ağır suçlardan telâkki edilmiş ve sonuç olarak, ortaçağ'da hukuk, siyasî suçlarda, genellikle, Roma Hukukunun *crimen majestatis*'ine yönelik olmuştur.¹³

Kralın kudreti kendisinde toplamaya başlamasıyla, devletin şahsiyeti aleyhine cürümlerin niteliği de değişmeye, sadakat'in ihli konusunda obje kral olmaya başlamıştır. Krala karşı suç, devlete karşı suç sayılmıştır. Dolayısıyla, devlet aleyhine cürümlerin alanı genişlemiş¹⁴ ve giderek «siyasî» nitelikteki suçların alanı da önemli ölçüde genişlemiştir.

Roma Hukukunun Avrupa için ortak bir hukuk hâline gelmesi, IV. ve özellikle V. Carl'ın Carolina'sı ile gerçekleşmiştir.¹⁵ Ayrıca hükümdarların ilâhî kudret sahibi sayılmaları devlet ve hükümdar kavramlarını, bu yönden de, birleştirmiş ve bunlara karşı işlenen suçlar dinî bir nitelik kazanmış, cezalar ağırlaşmıştır. Ortaçağ hukukçularının ortaya koydukları felsefe ve devlet sistemi, böylelikle, esas olarak devletlerin bünyesini etkilemeleri yanısıra suçların ve siyasî suçların niteliğini de etkilemiştir.¹⁶

«Avrupanın bu müşterek hukuku karşısında tek istisnayı İngiliz Hukuku vermiş ve *h a b e a s c o r p u s* ile bağlı iktidarlara, kişilerin hürriyetlerini kısıtlamak imkânını bulamamışlardır. Devlet aleyhine suçlar, vatana ihanet mefhumu ile bağlanmış ve devletin himayesi fikri benimsenmiştir. Bununla beraber, XVI. asırda dinin etkisi İngilterede dahi kendisini göstermiş ve fakat Avrupadaki aksine, kralın kiliseye üstünlüğü, evlenmelerinin meşruiyetinin mahiyeti hakkında şüpheler dahi vatana ihanet şeklinde kabul edilmiştir. Bu devrede görülen despotizm çabuk atılmış ve parlâmentonun hâkimiyeti yeniden kazanması, vatana ihanet mefhumunun liberalleşmesini sağlamıştır».¹⁷

Dönmezer — Erman, bahse konu gelişmeleri özetlerken¹⁸ XV. yüzyıldan itibaren mutlak monarşilerin kurulmuş bulunduğunu belirtmekte; kudretlerini «Allah'tan alan» kralların uyruklarından mutlak bir itaat talep ettiklerini ifade etmektedirler. Ancak, Rönesans'ın etkisiyle dinî ve dünyevî alanlarda kurulu düzene kar-

(13) Bkz. : Dönmezer ve Erman, a.g.e., s. 1206.

(14) Özek, a.g.m., s. 608.

(15) Dönmezer ve Erman, a.g.e., Cilt I, s. 47.

(16) Özek, a.g.m., s. 609.

(17) Aynı makale, s. 609. Bkz. : Harris ve Palmer, **Criminal Law**, Londra, 1960, s. 73 vd..

(18) Dönmezer ve Erman, a.g.e., ss. 1206 - 1207.

şı tepkilerin meydana gelmeye başlamasının da gecikmemiş olduğu kaydedilmektedir. Böylelikle, otokrat idare ve kuvvetler bu tepkilere karşı siyasî nitelikteki suçların bastırılması hususunda şiddeti gittikçe artırarak cevap vermişlerdir. «XVI. dinî mücadelelerin sonunda mutlak yönetimler daha da yer kazanmış, mutlak monarşiler siyasî suçlulara karşı merhametsiz davranmışlardır...»¹⁹ Özellikle kraların şahsiyeti aleyhine suçlar ağır ve vahşî cezalara çarptırılmışlardır. Bu tavrın kaynağı ise, devletin uyumlu bir şekilde işlemesi ve görev ifa etmesinin herşeyden önce krala bağlı olduğu görüşünde vücut bulmuştur. Bu düşünce sürecinin uygulamadaki yansıması, meselâ İngiltere'de, VIII. Henry devrinde ve Elizabeth devrinde kitle hâlinde idamlarla gerçekleşmiştir. Kısacası, sözkonusu zamanlarda, «devlet düşmanlığı» ve «siyasî suçluluk» ve hattâ «hükümdara karşı olma hâli» bir bütün olarak mütalâa edilmekteydi.

C. LIBERAL GELİŞMELER, FRANSIZ İHTİLÂLİ VE SONRASI

Ortaçağ ve onu takip eden mutlakiyetçilik devirlerindeki hukukçuların kabul ve telkin ettikleri, monarkın —tiranın— öldürme hakkı, XVIII. yüzyıl düşünürlerinin tepkisiyle karşılanmıştır. Montesquieu, Beccaria, Filangieri, Feurbach gibi hukukçu ve düşünürler, devletin şahsiyeti aleyhindeki cürümlerin kötüye kullanılmasını eleştirmişlerdir.²⁰ Tabiatıyla, bu eleştiri ve tepkiler, özellikle XVIII. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve gelişen özgürlük kavramı, milletlerin hakları ve doğal hukuk fikirlerinin yayılmasına bağlıdır.

Özgürlük, Fransız Devrimi ile devletin temel ilkesi hâlini alınca bunun ceza hukuku alanında da aslî etkileri görüldü. Bu devrin kamu hukukunda devletin manevî şahsiyeti, onu işleten organlardan tamamen ayrıdır; devletin manevî şahsiyetini mevcut kurulu düzenle karıştırmamak gerektir.²¹ Ancak, burjuva demokratik dünya görüşü, bir bütün olarak ele alındığında, «devlet» kavramı üzerine geliştirilen siyasî düşünceler bir bütün meydana getirmektedir. Bu bütünlük, siyasî suçların kapsamı açısından, «devletin şahsiyeti aleyhine cürümler», daha özel olarak da «devlet başkanına karşı

(19) Aynı eser, s. 1206'dan Strachounsky, *De la détermination des délit à caractère politique*, Montpellier, s. 36.

(20) Özek, a.g.m., s. 612.

(21) Dönmezer ve Erman, a.g.e., s. 1207.

suçlar» ile, belirli ölçülerde, paralellik göstermektedir. Bunun da tabiî karşılanması gerekir; burjuvazinin temel nitelikleri, hem siyasi düşüncelere, hem de normatif planda hukukî şekillenmelere, değişik görünümeler hâlinde meydana çıkmakla birlikte, esas olarak bir bütün meydana getirecek şekilde yansımıştır. Değişik görünümeler, burjuvazinin gelişme imkânlarını artırıcı yönelimlerin metod tercihlerinden ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Maddî şartlardaki gelişmelerin sonucu devlet kavramının ele alınmasında meydana gelen değişiklik, devlet aleyhine işlenen suçların daha bilimsel ve suçun objesine göre sistemleştirilmesine de yön vermiştir. Artık «isyan» ve benzeri suçlar dahi hükümdarın şahsına karşı fiiller olarak kabul edilmemekte ve siyasi yapının bütününe ve hâkimiyetin sistemleşmesine karşıt olduğu ifade edilmektedir.²²

Genel olarak siyasi nitelikteki suçlar için uygulanan cezaların indirilmesi, işkence vb. cezaların kaldırılması ve bu tür suçların ağır sayılan suçlardan sayılmamaya başlanması ve hattâ belirli bir hoşgörüyle karşılanması gerektiğinin ileri sürülmesi de sözkonusu gelişmenin bir yansıması olmuştur. Açıktır ki, siyasi iktidarların lâikleşmesi de aynı doğrultuda bir vakıadır. Böylelikle, siyasi suçların belirlenmesine yol açan unsurlar arasındaki «dinsel başkaldırma» gerekçesi de «teorik» bir mesnet olmaktan, önemli ölçüde uzaklaşmıştır.

«Siyasi iktidar, kendiliğinden ve aslî bir iktidar olmadığı ve hakimiyet düzenini kuran ve hakimiyete sahip bulunan 'millet'in otoritesi karşısında 'tali ve bağımlı' bir kudret olduğundan, her zaman için, millet tarafından değiştirilebilecektir. Hükümdarın, tiranlaşması, zulme girişmesi 'millete' direnme hakkını verecektir. Bu açıdan, burjuva düşünürleri, genellikle, 'zulme direnme hakkı' üzerinde durmuşlardır. Buna karşılık bazı ortaçağ düşünürlerinin savundukları, 'tirani öldürme hakkı — tiranicide-regicidio'ya ise karşı çıkmışlardır.²³

Devrimden önce gelişen hukuk ve devlet görüşünün ifadesi, 1789 «İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi» ile somutlaşmıştır. 1791 Anayasası da bu dünya görüşünün normlaştırıldığı diğer bir metin ve ilk anayasa olmuştur. «Kişinin doğal haklarının korunması», «hakimiyetin millete ait olması», «zulme karşı direnme hakkı»

(22) Çetin Özek, **Devlet Başkanına Karşı Suçlar**, İÜHF yayınları, İstanbul, 1970, s. 30.

(23) Aynı eser, s. 31.

gibi ilkeler Fransa dışındaki kanunları da önemeli ölçüde etkilemiştir. Ancak, 1791 Ceza Kanunu, «insaflı» bir ceza sistemi örgütleme amacına rağmen, getirdiği kurumlar bakımından çağının gereği ölçüsünde yeni ve devrimci olamamıştır. Ceza kanunlarıyla ilgili radikal değişimler özellikle XIX. yüzyılda gerçekleşmiştir.

«XIX. yüzyıldaki kanun değişiklikleri de, genellikle çağın felsefecilerinin etkisini taşımaktadır. Royer Collard, Laromiguière, Reid gibi düşünürlerin hissi mateyalizmleri yanında özellikle, Kant'ın, 'faydalılıktan bağımsız iyiyi yapma' temeline dayanan, 'ahlâkçı' bir hukuk anlayışı çağa etkili olmuştur. Politikanın faydalılık gibi egoistçe bir kavrama dayanmayacağını belirten Kantçılar, politikanın bir 'hak' olarak 'etik' kanunlara dayandığını ileri sürmüşlerdir. Özellikle ölüm cezasının politik suçlar için uygulanabilip, uygulanamayacağı konusu tartışılırken, 'devlete karşı suçların' nitelikleri de belirtilmiştir. Bu konuda özellikle, Guizot, Lucas ve Rossi'nin görüşlerinin etkinliğinden göz açılabilir».²⁴

Guizot'nun *Siyasî Suçlarda Ölüm Cezası* adlı eseri suç faillerine daha yumuşak davranılması hususunda yazılan ve mevzuatı da etkileyen bir eserdir.²⁵ Fransa'da başlayan bu yeni akım diğer devletlerin mevzuatını da değiştirme yönünde etkili olmuş²⁶ ve modern siyasî suç anlayışının gelişmesinde önemli bir basamak görevi görmüştür.. Guizot'ya göre, siyasî suçlardaki gayri ahlâkîlik, ne genel suçlar kadar açık ne de değişmez niteliktedir. Bu suçlar hakkında verilen hükümler zamana, olaylara ve iktidarın hak ve değerine göre değişir ve her an başka tarzda kıymetlendirilmelidir. Hiç kimse katil, hırsızlık gibi adî hukuk suçlarının değerlerini münakaşa etmediği hâlde siyasî suçlar topluluğun büyük veya küçük bir kısmı tarafından daima tasvip ile karşılanır. Dolayısıyla siyasî suçların içerdikleri gayri ahlâkîlik çoğu zaman şüphelidir; bundan ötürü de, özellikle bu alanda, kanunî adalet, tabii adaletten sapmak tehlikesini gösterir.²⁷

«Lucas da ölüm cezasının kaldırılmasını savunurken, topluluğun siyasal biçimini değiştirmeğe yönelen bir fiilin suç sayılamayacağını kabul etmektedir. Lucas'ın bu konuda kabul ettiği istis-

(24) Özek, aynı eser, s. 34'den Napodano, I delitti contro la sicurezza dello Stato, in Pessina, Enciclopedia del Diritto Penale Italiano, VI, Milano, 1909, ss. 68-73.

(25) Arif Şıdım, «Siyasî Suçlar», AD, Şubat 1962, Sayı: 2, s. 161.

(26) Abdullah Pulat Gözübüyük, «Milletlerarası ve Millî Hukuk Bakımından Siyasî Suçlar», AD, Nisan 1954, Sayı: 4, s. 393.

(27) Dönmezer ve Erman, a.g.e., s. 1208.

nai durum anayasanın değiştirilmesi için hukukî yollar kabul etmiş bulunması durumudur. Bu durumda düzene karşı bir kalkışma suç olabilir... Buna karşılık, siyasî iktidar sisteminin ve düzene değişmesinin hukuksal yolu bulunmadığı hallerde, kişinin düzene ve hükümdara karşı çıkışı, 'insan tabiatının ve onun mükemmelliğinin vazgeçilmez bir hakkıdır'. Bu durumda, 'hükümdar'ca gerçekleştirilmiş bir despotizm' sözkonusudur ve bunu yıkmak bir haktır».²⁸

Rossi de Kantçı bir düşünür olarak, siyasî suçlara bahse konu açıdan eğilmektedir. Rossi'ye göre, suçların ihlâl edilen menfaat açısından tasnifi zorunludur²⁹ ve bu da, şeklî gereklerden çok meselenin özünü açıklığa kavuşturmak için lâzımdır.

D. BURJUVA HUKUK SİSTEMİNE TEPKİLER VE SİSTEMİN GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİMLER SIRASINDA

Burjuvazinin siyasî egemenliği ve bu egemenliğin ortaya çıkmasının belirleyen kapitalist ekonomi, kendi karşıtını da yaratmıştır. Burjuvazinin ekonomik alandaki özel —ferdî— teşebbüs aşamasında ve hem de sonraları gerçekleşen tekelci aşamadaki siyasî örgütlenme, bu gereklerin doğrultusunda oluşmuştur.

Kapitalist gelişme süreci içinde ilk kendiliğinden tepkiyi, işçi sınıfı, İngiltere'de, «makine kırıcılığı» şeklinde göstermiştir. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren işçi sınıfı, belirli yer ve ölçülerde, ortak bir ideoloji etrafında toplanmaya başlamış, 1871 Komün Hareketine uzanan gelişme içerisinde burjuvaziye karşı örgütlenmeler çoğalmıştır.

Sanayi Devrimini son aşamalarına gelinmesiyle, burjuvazi, siyasî iktidarı sağlam bir şekilde yürütebilmek amacıyla, yer yer burjuva demokratik esaslardan uzaklaşma durumunda kalmıştır.

Devletin varlık ve fonksiyonuyla ilgili olarak yeni düzenlemelere gidilmesi sonucu, «...Bir kere fiilen ve hakikatte siyasî mahiyet arzeden bir çok suçların cezaları şiddetlendirilmiş, tehlike halini cezalandıran yani basit hazırlık hareketlerini suç haline koyan kanunlar taknin edilmiş, cebir ve şiddet yolu ile olmasa bile müesses nizamı gayri meşru surette tağyir veya tebdile müteveccih fiiller; netice husule getirmeseler dahi cezalandırılır hale sokulmuştur. Bu arada fevkalâde haller ve zaruretler dolayısıyla tatbik

(28) Özek, *Devlet Başkanına Karşı Suçlar*, s. 35.

(29) Bkz. : Özek, aynı eser, s. 35.

taallük eden fiilleri suç haline koyan mevzuatın, normal halle bakımından dahi tatbik edilir hükümler haline getirilmesi hususundaki tatbikata da tesadüf edilmiştir».³⁰

Sosyal suçların en klasik örneği anarşizm sayılmıştır. Anarşik hareketlerin çoğalması üzerine, XIX. yüzyılın sonlarına doğru anarşi fiillerini cezalandıran birçok kanun çıkmıştır. 10 Nisan 1883 tarihli İngiliz, 9 Temmuz 1884 Alman, 27 Mayıs 1885 tarihli Avusturya, 22 Mayıs 1886 tarihli Belçika kanunları bu konuda örnek gösterilebilir. Fransa'da da, 1892-1894 yılları arasında çıkartılan çeşitli kanunlarla, 1894 yılında İtalya'da çıkartılan iki kanun da, anarşizm fiillerini ve propagandasını cezalandırmıştır. Bu kanunlar genellikle, siyasî suçlara karşı bir sertleşmenin, eski hoşgörüden vazgeçmenin bir ifadesidir. Nitekim, aynı dönem içinde, devlet başkanlarına karşı işlenen suçların da siyasî suç sayılmaması ve bu şekilde siyasî suçların tâbi olduğu hukukî rejimden çıkartılmasına yönelinmiştir. Örneğin, Belçika'da 22 Mart 1856'da çıkartılan bir kanunla bu suçlar âdi suç olarak kabul edilmiştir.³¹

Sözkonusu şiddetli rejim tatbikatı özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra daha da pekiştirilmiştir. Savaş ertesinde kurulmuş olan rejimlerin savunulmasını hedef güden bu sistem, hem siyasî suçların alanını genişletmiş hem de bunlara, başta ölüm cezası olmak üzere genel suçlara özgü olanlardan çok daha ağır cezalar tâyin etmiştir. Bu hal, özellikle Faşist İtalya'da, Nasyonal-Sosyalist Almanya'da ve tabiatıyla, değişik bir temel üzerinde, Sovyetler Birliği'nde yeni bir gelişmeye ulaşmıştır.³² Ayrıca, sözü edildiği üzere, bazı suçlarda siyasîlik vasfının bulunmadığı yolunda kuvvetli bir eğilim ve şekillenme belirmiştir; anarşistlik, tedhişçilik, vatana hiyanet vb.

Faşizmin devlet anlayışı, siyasî suçlar konusuna da yansımıştır. Faşistler, burjuva demokrasilerini ve bu demokrasilerin siyasî sistemlerini, anarşi, uyumsuzluk, soysuzlaşma olarak nitelendirmektedirler. Bazılarının gayet önemli olduğu birçok ayrılıklar gösteren dar anlamda faşizm —İtalyan faşizmi— ile geniş anlamda faşizm —İtalyan faşizminden başka nasyonal sosyalizm ve diğerleri— devlet teorilerinin üzerinde durmadan konumuz çerçevesi içerisinde ortaya çıkan gelişmelere kısaca değinmek durumundayız.

(30) Dönmezer ve Erman, a.g.e., s. 1211.

(31) Özek, a.g.e., ss. 39-40.

(32) Gözübüyük, a.g.m., s. 393.

Faşist düzen, devlet hakkındaki görüşlerine paralel olarak bir hukuk düzeni de kurmuştur. Yeni hukuk düzeni, özellikle «Devletin Şahsiyeti Aleyhinde Suçlar»la ilgili yenilikler getirmiştir. 1926 yılında çıkartılan 2008 sayılı «La Legge Speciale per la difesa dello Stato» isimli kanun, bu suçlarda faşist anlayışı getirmiştir. Bu kanunu, 1930 İtalyan Ceza Kanunu izlemiştir. Getirilen kanunla, siyasî iktidarı kullanan organlarla ilgili tecavüzleri cezalandıran kanun hükümlerinin mantığında önemli değişiklikler olmuştur. Özetle, 1930 Kanunu salt devleti yüceltmektedir. 1889 Kanunu, kralı, bir devlet kuvveti, bir organ olarak görür ve korurken, onun kişiliğinden çok gördüğü fonksiyonu gözönünde bulundurmaktaydı. Oysa, 1930 Kanunu, devleti yücelttiği ve onu «etik» bir şahsiyet olarak gördüğü için, kralları da bu şahsiyetin bir parçası olarak kabul etmiş, bu nedenle de krala karşı suçları cezalandırırken, sözkonusu suçları daha şahsileştirmiştir. 1930 Kanununun konumuzla ilgili olarak getirdiği en önemli ve faşizmin niteliğini en açık biçimde belirten hükümler, siyasî iktidarı kullanan kişilere karşı işlenen suçları özel hükümlerle cezalandırması, korunan kişileri genişletmesidir.³³

Tedhişçilik (terrorisme) ise, 1935'te Kopenhag'da toplanan Ceza Hukukunun Birleştirilmesi Konferansı'da görüşülmüş ve bu fiillerin cezalandırılmasına dair bir metin hazırlanmış ve bunların siyasî nitelikte sayılmaması kabul edilmiştir. Tedhişçilik hakkında eski Milletler Cemiyeti himayesinde Cenevre'de 1937'de iki sözleşme imza edilmiştir. Bunlardan biri tedhişçiliğin önlenmesi ve cezalandırılmasına ve diğeri ise çeşitli devletleri ilgilendiren tedhişçilik suçlarının yargılanması için bir Milletlerarası Ceza Mahkemesi kurulması hakkındadır. Fransa'da çıkarılan 17.6.1938 tarihli casusluğun cezalandırılmasına dair olan kararname ile 29.7.1939 tarihli devletin dış emniyetine müteallik kararname hükümleriyle anarşistlik ve tedhişçilik suçlarının siyasî sayılmayacakları belirtilmiş ve genel suçlara ait ağır cezalarla cezalandırılmaları kabul edilmiştir.³⁴ Böylece, bahse konu suçlar genel ve siyasî suçlar dışında tutulmuşlar ve ayrı bir kategori hâlinde nitelendirilmişlerdir. Bu suçlar «sosyal suçlar» olarak da adlandırılmaktadırlar.

Aslında, tarihî gelişme içerisinde, anarşizm konusunda her zaman için aleyhte ve yeren görüşler ileri sürülmüş, istisnaları pek az olmuştur. «İsviçre'de 1890'da, bir kantonun idarî makamlarına karşı ayaklanmada bir memuru öldüren İsviçre vatandaşı Castioni

(33) Bkz.: Özek, a.g.e., ss. 40-44.

(34) Gözübüyük, a.g.m., ss. 393-394.

İngiltere'ye kaçıyordu; İngiliz mahkemesi Castioni'yi iade etmemişti. Suçta siyasî bir mahiyet gören mahkeme, bunun, bir memlekette iktidara geçmek için iki taraf arasındaki mücadelede işlenmiş olduğunu belirtmişti. Buna mukabil aynı İngiliz mahkemesi, 1894'de Paris kahvelerinden birine ve bir devlet dairesine bomba atmış anarşist Meunier'yi Fransa'ya iade etmişti; bu hâdisede bir iktidar mücadelesi yapan iki taraf yoktu; mahkemenin kanaatine göre, anarşist, bütün hükûmetlerin düşmanı idi».³⁵

Siyasî suçlar kategorisinin tahditi eğilimlerinin şekillenmesi sonucunda; devletin dış güvenliğine tecavüzü ifade eden suçlar, bizzat devletin varlığını ihlâl edici nitelikleri itibariyle, ihlâl ettikleri menfaat bakımından siyasî suç kabul edilmek gerekirken, bu suçların faillerinde mevcut aşağı saik siyasî suçluların yararlandıkları müsamahalı rejimden bunların istisna edilmeleri kabul edilmiştir. Böylece vatana hiyanet, casusluk gibi suçlar siyasî suç kategorisinin dışında tutulmuşlardır.³⁶

Siyasî maksatla adam öldürme fiillerinin siyasî suç sayılması ve faillerinin iade edilmesi ötedenberi kabul edilmiştir.³⁷

Jenosid ile ilgili olarak mesele açıktır; hukuk'un bu konuda başkaca bir yorum getirmesi de esasen mümkün olmadığına göre, bu suçlar siyasî sayılmamaktadır.

Özetle; siyasî maksatla adam öldürme fiili, jenosid suçları, anarşizm ve tedhişçilik fiilleri siyasî suç kapsamına dahil edilmektedir.

Tedhişçilik ve anarşizm fiillerinin siyasî suçlar dışında sayılması meselesi, pratikte, esas olarak, siyasî suçlardan dolayı geri verme ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, «suikast hükmü» olarak da anılan «Belçika Kaidesi»³⁸ de geri vermenin en eski ve ünlü istisnasının şekillenişidir. Sözkonusu kaideye göre, devlet başkanlarına ve ailesinden kişilere karşı işlenen fiiller siyasî suç sayılmayacaktır. Bu kaidenin anarşist ve terörist suçlarla, tabiatı gereği, yaklaşık ve girift bir görünüm almasının ihtimâlleri geniş-
tir.³⁹

(35) Seha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, I. Cilt (3. Bası), S.B.F. yayınları, 1968, s. 571.

(36) Dönmezer ve Erman, a.g.e., s. 1212.

(37) Bkz. : Aynı eser, s. 1159, 1212.

(38) Bkz. : Fahir Hâdi Armaoğlu, «Belçika Kaidesi ve Suçluların İadesi Meselesi», AD, Ekim 1951, Sayı: 10, ss. 1590-1607; Kasım 1951, Sayı: 11, ss. 1707-1723.

(39) Bkz. : Eralp Özgen, **Suçluların Geri Verilmesi**, AÜHF yayınları, 1962, ss. 90-98.

III. SİYASÎ SUÇ'UN HUKUKÎ TANIMI

A. İÇ HUKUKTA VE MİLLETLERARASI HUKUKTA

Siyasî suçun tam, doğru ve açık bir tanımını bulmak imkânsızdır.⁴⁰ Mukayeseli hukuk bakımından siyasî suçları tanımlayan kanunlara rastlanılmamaktadır.⁴¹ Siyasî iktidarların, karmaşık siyasî platformlar karşısında, somut siyasî suç tanımlamaların önayak olmamalarını da tabii karşılamak gerekir.

Devletlerin büyük çoğunluğu tanım vermekten kaçınırken, totaliter devletlerin mevzuatında tanımlar verilmektedir.⁴² Bazı kanunlar ise siyasî suçların listesini vermekle yetinirler.⁴³ Birçok devletler, konunun içtihatlarla şekillenmesini tercih etmişlerdir.⁴⁴

Siyasî suçları tayin ve tarif edişleri bakımından devletleri dört gruba ayırmak mümkündür:⁴⁵

«1) Siyasî suç hakkında herhangi bir şekilde tarif vermemiş olanlar: Bunlar arasında memleketimiz de vardır.

2) İkinci grup devletler siyasî suçu tarif etmemiştir, fakat bu mahiyetteki suçları saymışlardır. Buna misal olarak Fransa'nın eski ceza kanununu (1930 Ceza Kanunu) verebiliriz.

3) Bu gruptaki devletler siyasî suçu ne saymışlar ne de tarif etmişler fakat dolayısıyla anlatmışlardır. Misal olarak Fransa'yı alabiliriz. Fransa Siyasî — adi suç tefriki yapmış ve bu iki grup suçlar için ayrı mahiyette cezalar kabul etmiştir. Bunun neticesi Fransız kanununa göre siyasî suçlara mahsus cezaları müstelzim fiiller siyasî suç sayılmışlardır.

Naci Şensoy, «Siyasî Suçlar», İÜHFM, C: XVIII, Sayı: 1-2, 1951, ss. 65-67.

Kayıhan İçel, **Suçluların Geri Verilmesi Üzerinde Bir İnceleme**, İÜHFM, C: XXX, Sayı: 3-4, 1965, ss. 711-715.

Taner, Dönmezer-Erman, Armaoğlu, Erem, Meray, Gözübüyük için bkz.: Özgen, a.g.e.'de zikredilen yerler.

(40) Özgen, a.g.e., s. 67'den: W. G. Carlton Hall, **Political Crime**, London, 1923, s. 13.

Armaoğlu, a.g.m., s. 1953'den: Maurice Bourquin, **Crimes et Délits contre la sûreté des Etats étrangers**, Recueil des Cours, Tome 16, s. 194.

(41) Dönmezer ve Erman, a.g.e., s. 1213.

(42) Bkz.: Özgen, a.g.e., s. 68; Armaoğlu, a.g.m., s. 1593.

(43) Armaoğlu, a.g.m., s. 1593.

(44) Bkz.: Taner, a.g.e., s. 242; Hall, a.g.e., s. 14.

(45) Taner, a.g.e., s. 114, dipnot 1.

4) Nihayet dördüncü bir grup devletler de siyasî suçu tarif etmişlerdir. Bunlar 1930 İtalyan Ceza Kanunu ile 1929 tarihli Alman Suçluları Geri Verme Kanunu'dur». ⁴⁶

Suçluların geri verilmesi hakkındaki 25.12.1929 tarihli Alman Kanununun 2 nci maddesinde «Devletin varlığına ve emniyetine, Devlet Reisine, bu sıfatı dolayısıyla hükümet üyesine, teşrii heyete, seçime veya rey vermeğe müteallik siyasî haklara, yabancı devletlerle olan iyi münasebetlere karşı işlenen suçlar siyasîdir» denilmiştir. ⁴⁷

1930 tarihli İtalyan Ceza Kanununun 8 inci maddesinde «Devletin siyasî bir menfaatini veya vatandaşın siyasî bir hakkını ihlâl eden suç siyasîdir» denildikten sonra «Tamamen veya kısmen siyasî saiklerle işlenmiş olan umumî suç da siyasî sayılır» denilmiştir. ⁴⁸

Siyasî suç birçok memleket kanunlarında olduğu gibi, Türk Ceza Kanunu'nda da tanımlanmamıştır. Siyasî suç konusunda Yargıtay'ın, Bulgar Hava Yolları uçağının kaçırılmış olduğu olaylar dizisiyle ilgili ünlü bir içtihadı vardır. Söz konusu olayla ilgili olarak —oy çokluğu ile— alınan kararda (Yargıtay Birinci Ceza Dairesi, Esas No.: 1010, Karar No.: 687) şöyle denilmekteydi :

«... Adî bir suçun siyasî suç mahiyetini iktisap etmesi behemehal fiilen ve maddeten siyasî bir suçun işlenmesine veya işlenmesi tasavvur edilmesine mütevakkıf olmayıp teessüsedan rejime muhalif siyasî bir telâkki besleyenlerin bu siyasî fikir ve telâkkilerinden dolayı nefislerine ağır tehlikeler tevlit edecek surette haksız muamelelere ve aksi sabit olmayan müdafaa veçhile hususî bir nezaret ve takibe maruz kalmaları adî fiilin siyasî fiile irtibatının ka- bulüne esas teşkil edebileceğine ve hususiyle sanıkların öldürülen şahıslar ile şahsî bir garaz ve husumetleri bulunmaması ve hattâ ölenlerden Boris ve sağ kalan pilot Lüben ile muarefeleri bile bulunmaması öldürme fiilinin siyasî fikir ve akideden doğacak haksız muameleden kurtulmak gayesi ve zaruretiyle işlendiğinin diğer bir delili bulunmasına nazaran suçun siyasî olduğuna... karar verilmiştir». ⁴⁹

(46) Özgen, a.g.e., s. 68.

(47) Gözübüyük, a.g.m., s. 394.

(48) Aynı makale, s. 394.

(49) Yargıtay'ın sözkonusu kararı ve yorumu için bkz. : Sulhi Dönmezer, Adalet Mahkemesi Kararları : Yabancı Memlekette İşlenen Suçlar, Siyasî Suçlar ve Nisbî Siyasî Suçlar, İÜHFİM, C: XV, Sayı: 1, 1949, ss. 760-771.

Türk Ceza Kanunu'na göre siyasî suç hukukî bir kavramdır, ancak Kanun'da tanım yoktur.⁵⁰

B. DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞLER

Doktrinde siyasî suç⁵¹ tanımı konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Yazarlar, kendi düşünce sistemleri içinde, tercihleri çerçevesinde düşünceleri ileri sürmüşlerdir.

«Siyasî suçun..., genel olarak, devletin dahilî ve haricî siyasî düzenine karşı işlenen suçlar olduğu söylenebilir.⁵²

«Umumî olarak, Siyasî suçlar, münhasıran Devletin siyasî nizamını, Hükümet şeklini, siyasî kuvvetler teşkilâtını ve faaliyeti, vatandaşların siyasî haklarını ihlâl eden fiillerdir».⁵³

«İlk olarak hükümet şeklini istihdaf eden suçtur».⁵⁴

«İçtimaî kitlenin şahsiyetine, bir devletin mevcudiyet veya mevcudiyet şekline teveccüh eden suçlar».⁵⁵

«Bir milletin içtimaî şeklinin istihdaf eden suçlar».⁵⁶

«Millete ve idare eden iktidara karşı suçlar».⁵⁷

«Siyasî düzeni yıkmak isteyen suçlar».⁵⁸

Son olarak cereyan eden «Koreyovolar Olayı» ise bir hayli ilginç bir hukukî gelişmeye sahne olmuş, Ağır Ceza Mahkemesi ve Yargıtay Ceza Dairesi'nin suçlular için verdikleri «siyasî suçlu» kararından sonra Ceza Daireleri Genel Kurulu «adi suçlu» kararı vermiştir. Kararları bilemediğimizden, olayların ve bu ilgi çekici kararın bilim adamlarınca uzun süre tartışılacağı tahminimizi kaydetmekle yetiniyoruz.

(50) Türk Ceza Kanunu'na göre siyasî suçların incelenmesi meselesinin teorik çerçevesi ve muhtevası için bkz. : Dönmezer ve Erman, a.g.e., ss. 1221 - 1222; özellikle dipnot 55.

(51) Ceza Hukukunun oluşum ve gelişimi içerisinde büyük hukukçuların siyasî suç hakkındaki düşüncelerinin, özellikle Pozitivistlerin görüşlerinin aslî önemi bulunmaktadır. Özellikle Lombroso'nun, önemini ve geçerliğini geniş ölçüde koruyan siyasî suç ve suçlu hakkındaki görüşleri için bkz. : Şensoy, a.g.m., s. 55.

(52) Meray, a.g.e., s. 570. Bkz. : Taner, a.g.e., ss. 115 - 116.

(53) Gözübüyük, a.g.e., s. 394.

(54) Provo Kluit'ye göre siyasî suç. Bkz. : Armaoğlu, a.g.m., s. 1593'den Albéric Rolin, *Quelques questions relatives à l'Extradition*, R. d. C., Tome 1 er, s. 202.

(55) Rossi'ye göre siyasî suç. Aynı yerde.

(56) Chauveau ve Helie'ye göre siyasî suç. Aynı yerde.

(57) Morin'e göre siyasî suç. Aynı yerde.

(58) Hans, Thonissen ve Tissot'ya göre siyasî suç. Aynı yerde.

«Muayyen bir memleketin siyasî müesseselerine karşı suçlar».⁵⁹

«Müesses âmme iktidarının organlarına karşı suçlar».⁶⁰

«Muayyen bir devletin siyasî sistemi ile esas teşkilâtına karşı suçlar».⁶¹

«Topluluğun ve fertlerin siyasî haklarını hedef tutan suçlar».⁶²

«Sırf siyasî suçlar, devletin hususî menfaatlerini değil, sadece ve yalnız siyasî menfaatlerine tevcih edilen suçlardır».⁶³

«Siyasî suçlar hakkında şu esasları tesbit etmek gerekir :

- i. Suçun siyasî olması için fiili hükümete muhalif şahıslardan neşet edip etmemesinin önemi yoktur,
- ii. Filin az veya çok meşru olmasının önemi yoktur,
- iii. Suçun nerede işlendiğinin önemi yoktur».⁶⁴

«Siyasî düzeni istihdaf eden suçlar siyasî suçtur».⁶⁵

Doktrindeki «tanım»ların belirli bir teorik muhtevayı yansıtabilmeleri için, sözkonusu tanımların «siyasî suç kriterinin tesbiti» konusunun içinde ve onunla bir bütün teşkil edecek şekilde ele alınması, tutarlı ve bütünleyici bir yol olmaktadır.⁶⁶

IV. DOKTRİNDE SİYASÎ SUÇ KRİTERİNİN TESBİTİ

A. OBJEKTİF NAZARİYE

Objektif nazariyeler grubuna bağlı nazariyeler ayrıntılarda ve bazı hallerde yaklaşımlarda farklılıklar göstermekle birlikte, bu görüşlerin esası, faillerindeki saik ve maksat ne olursa olsun, devletin belirli haklarını doğrudan doğruya ihlâl eden suçları siyasî

(59) Rauter'e göre siyasî suç. Aynı yerde.

(60) Schirach'a göre siyasî suç. Aynı yerde.

(61) Bluntschli'ye göre siyasî suç. Aynı yerde.

(62) Von Litz'e göre siyasî suç. Aynı yerde, bkz. : dipnot 17.

(63) Bourquin'e göre siyasî suç. Aynı yerde, bkz. : Maurice Bourquin, a.g.m., s. 199.

(64) Travers'e göre siyasî suç. Aynı yerde, bkz. : Maurice Travers, Droit Penal International, Paris, Tome IV, ss. 533-534.

(65) Rolin'e göre siyasî suç. Aynı yerde, bkz. : Rolin, a.g.m., s. 202.

(66) Bkz. : Dönmezer ve Erman, a.g.e., ss. 1212 - 1213, özellikle dipnot 22, ayrıca ss. 1213 - 1217.

telâkki etmekten ibarettir.⁶⁶ Bir kısım yazarlar siyasî suçları «devlete karşı işlenen suçlar» şeklinde tanımlamaktadırlar. Bu görüş, devletin her türlü hakkını ihlâl eden suçları n tamamını siyasî olarak kabul etmesi nedeniyle, gerçekçi ve hukukî bütünlük sahibi olamamaktadır. Böyle bir kapsayıcı yaklaşım uygulamada zedelenmeye mahkûm olmakta ve bütünlüğünü kaybetmektedir. İkinci bir görüşe göre de, siyasî suçları devlete ait haklara yönelik suçlardan ayırmak gerekmektedir; siyasî suçlar devlete ait hakları ihlâl etmekte, ancak devletin hukukunu ihlâl eden her suç siyasî sayılmamaktadır.

Objektif nazariyeler grubu içinde yazarlar tarafından en önemli kabul edilen bir görüşe göre, bir suçun siyasî olarak nitelendirilebilmesi için; (i) fiilin suç teşkil etmesi ve devletin siyasî yada sosyal organizasyonun, ajana yükümlendiği harekete geçmek görevi dolayısıyla adaleti ihlâl etmesi gerekir, (ii) bu fiilin cezalandırılması hususuna ait toplumun menfaati, doğrudan sosyal yada siyasî organizasyona taallük eden bir fayda olmalıdır.⁶⁷

Objektif görüşlerde ortak olan özelliklerden birisi «devletin idaresine karşı işlenen suçların» siyasî telâkki edilmemesidir. Objektif sistem, doktrinde geniş kabul görmektedir.⁶⁸

B. SÜBJEKTİF NAZARİYE

Sübjektif nazariyeleri, bir fiilin siyasî suç teşkil edip etmediği hususunda faildeki saiklere veya gayeye itibar etmeleri bakımından iki kısma ayırmak mümkündür.⁶⁹

Bu konuda saike itibar edenlere göre, saiki siyasî olan suç siyasî sayılmalıdır. Siyasî saiklerle işlenen suç siyasîdir. «Siyasî suç tavsifi altında maksadı, kanuna aykırı vasıtalarla bir devlette müesses siyasî yahut sosyal nizamı ihlâl eden fiiller anlaşılmalıdır».⁷⁰

Gayeyi esas tutanlar ise genellikle Fransız doktrininde yer almakta: bu görüşe göre, «siyasî suçun karakteristiği, bu fiilin yakın veya uzak olarak devlet ve devletin müesseselerine bir tecavüzü ifâde etmesidir; bu tecavüz bir mukavemet şeklini de alabi-

(66) Dönmezei ve Erman, a.g.e., ss. 1213 - 1214.

(67) Aynı eser, s. 1215. Bkz.: aynı yerde, dipnot 33, 34.

(68) Aynı eser, s. 1215. Bkz.: Taner, a.g.e., ss. 114 - 115.

(69) Aynı eser, s. 1215.

(70) Aynı eser, s. 1216'dan: Billot, *Traité de léxtradition*, s. 102.

lir». Bu telâkkiye göre kanunsuz olarak devleti veya onun kurumlarını devirmek eğilimini açıkça gösteren fiiller siyasî suç teşkil ederler. Bir devlette kurulu siyasî veya sosyal düzeni ihlâl etmek gayesini güden her gayri meşru hareket siyasî esuhtur.⁷¹

C. DİĞER NAZARİYELER

1. Üstünlük Nazariyesi

Bu nazariye taraftarlarına göre, suçta mevcut âdî ve siyasî unsurları birbirinden ayırdıktan sonra, hangisi suçta daha üstün durumda ise, ağırlıklı yeri varsa, buna göre siyasî veya adî vasfı verilmelidir. Bu sistemi İsviçre Sistemi de denir.⁷²

2. Savaş Âdetleri Nazariyesi

«Bu nazariye esasını Devletler Hukuku Enstitüsü'nün 1880 Oxford toplantısında aldığı bir karardan almaktadır. Mevzubahis karara göre, 'siyasî bir isyan, bir ayaklanma veya dahili harb sırasında işlenen fiillerin mahiyetini tâyin ve takdir için bu fiillerin harb âdetlerine (usages de la guerre) göre, tecviz edilip edilmediklerine bakılmalıdır.' Yani işlenen fiiller harb âdetlerine göre cevaz verilmiş fiiller ise bunlar siyasî, aksi halde adî suç sayılacaklardır. Meselâ bir ihtilâl esnasında işlenen adam öldürme veya silâh deposunu soyma gibi fiiller siyasî sayılacaktır. Zira, harb âdetleri bu fiillere cevaz vermektedir. Buna mukabil esirlerin öldürülmesi veya ırza geçme gibi suçlar bir isyan veya dahili harb sırasında işlenmiş bile olsalar siyasî sayılmayacaklardır. Zira bunlar harbte de caiz olmayan fiillerdir.

Bu nazariyeye göre, harb âdetlerince cevaz verilen bir fiillin sadece bir ayaklanma veya isyan halinde işlenmesinin onu siyasî suç olarak tavsife yeteceği zannedilmemelidir. Failin saikin de ehemmiyeti vardır. Meselâ ihtilâl sırasında adam öldürme, ihtilâlin muvaffakiyeti için yapılmışsa siyasî, öc alma için yapılmışsa adî bir suçtur».⁷³

(71) Aynı eser, s. 1216.

Sübjektif ve objektif unsurlar dışında bir kıstasla veya bu iki kıstası telif ederek siyasî suçları tanımlayan görüşlere bir giriş için bkz.: Dönmezer ve Erman, s. 1216.

Ayrıca bkz.: Taner, a.g.e., s. 115.

(72) Özgen, a.g.e., s. 72. Bkz.: Taner, a.g.e., s. 115; Faruk Erem, **Türk Ceza Hukuku C. I Genel Hükümler**, 5. Bası, Ankara, 1960, s. 141.

(73) Özgen, a.g.e., ss. 72-73. Bkz.: Taner, a.g.e., s. 119.

V. DOKTRİNDE VE DEVLETLERİN MEVZUATINDA SİYASÎ SUÇ AYIRIMLARI

Siyasî suç doktrinde ve bazı devletlerin mevzuatında sırf siyasî suç ve nisbî siyasî suç şeklinde ikiye ayrılır. Nisbî siyasî suç, muhtelit ve murtasıt suçların tamamına verilen isimdir.⁷⁴

A. SİRF SİYASÎ SUÇLAR

Bunlar objektif nazariyeye göre, siyasî suç vasfı verilen fiillerdir. Bunların siyasîlik vasıfları tereddütsüz kabul edilmektedir. Ancak, tabiatıyla, unsurlarının hepsi siyasî olan suç çeşidi bulunmaz. Siyasî unsurların yanısıra belli ölçüde adî unsurların bulunması kaçınılmaz olacaktır.⁷⁵

B. NİSBÎ SİYASÎ SUÇLAR

Nisbî siyasî suçlar, temel özellikleri dolayısıyla adî olan, ancak siyasî bir suç ile ilgisinden ötürü siyasî olarak nitelendirilen suçlardır. Doktrinde, genellikle, 'muhtelit' ve 'murtasıt' olmak üzere ikiye ayrılırlar.⁷⁶

Muhtelit siyasî suç, siyasî amaçla işlenen adî bir suçtur.⁷⁷ Bu suçta tek bir fiil mevcut olup bu fiil ile hem özel bir menfaat zarara uğramakta, hem de siyasî düzene karşı çıkılmakta, düzen bozulmakta, bozulmak istenmektedir. Tek fiilde bir sentez meydana gelmektedir.⁷⁸

Murtasıt suçta ise, bir kısmı siyasî bir kısmı adî suç niteliğinde birden çok fiil mevcuttur. Bu fiiller bir irtibat bağı ile birbirlerine bağlanmışlardır. Adî suç ile alâkası olan siyasî suçun işlenmiş olması da şart değildir. Fakat mutlaka kastedilmiş olması gerekir.⁷⁹

Muhtelit suçta klasik misal, devlet başkanına suikast suçudur. Murtasıt suçta ise misal, ihtilâl çıkarmak için silâh deposunu yağma etmektir.⁸⁰

(74) Özgen, a.g.e., s. 74. Bkz.: Armaoğlu, a.g.m., s. 1707.

(75) Özgen, a.g.e., s. 74'den Hall, a.g.e., s. 13.

(76) Özgen, a.g.e., b. 74.

(77) Taner, a.g.e., s. 116. Bkz.: Dönmezer ve Erman, a.g.e., s. 1157.

(78) Özgen, a.g.e., s. 75. Bkz.: Taner, a.g.e., ss. 116-117.

Armaoğlu, a.g.m., ss. 1707-1708.

(79) Özgen, a.g.e., s. 75.

(80) Aynı eser, s. 75.

Ancak doktrinde nisbî siyasî suçların bu tasnifi üzerinde ve bu tasnifi kabul edenler arasında da neyin muhtelit, neyin murtabit olduğunu tâyin hususunda bir ittifak yoktur.. Bazı yazarlar muhtelit — murtabit ayrımı yapmadan ikisini de kabul etmekte ve ikisini de kapsayan bir terim olarak «murtabit siyasî suç» terimini kullanmaktadırlar.⁸¹ «Muhtelit — murtabit siyasî suç ayrımını kabul edenler de, bunların birbirinden tefrikinde uyuşamamaları için silâh deposunu yağma etme misalini bazı müellifler muhtelit suç saymakta,⁸³ diğerleri ise murtabit suç olduğunu iddia etmektedirler.⁸⁴

VI. DEĞERLENDİRME

«Kalın çizgileriyle hukuk, 'bir toplumda düzenin sağlanması için uygulanan ve devletin yaptırım gücüne dayanan kuralların bütünüdür' biçiminde tanımlanır. Hukuk kurallarının salt (mutlak) veya bağıl (izafî) oluşu sorunu, bu tanımlamadaki 'düzen' kavramından çıkmaktadır: Devletin yaptırım gücüne yaslanan bu düzen hangi 'düzen' dir?»⁸⁵

«Siyasî suç» salt hukukî bir konu olmaktan ötede, özellikle günümüzde önemi gittikçe artan bir siyasî, ideolojik mücadele sürecinin yansıması olarak, geniş anlamda bir insanlık meselesi, kitlelerin meselesidir. Kutuplaşmaların gittikçe gerginleştiği dünyamızda, «siyasî suç» ve «siyasî suçlu»yu belirleyen «hukuk»un hayattaki canlı süreci kovalaması güçleşmiştir. Ayrıca, somut ve pratik meselelerde, özellikle kaçma — kaçırma olaylarında, gerivermenin olumsuz şartı olması, siyasî suç kavramını ve getirdiği muhtevayı, giderek, daha da önemli kılmaktadır.

«Siyasî suçlu» nun nasıl bir «suç» işlediği yine siyasî tercihlerin bir ifadesi olacaktır. Ancak, iş bu kadarla bitmemekte, ortaya pozitivist yaklaşımları da sarsan bir «insan» meselesi çıkmaktadır. Siyasî suçlu ceza görecektir mi? Cezanın niteliği ne olacaktır? İnfaz nasıl gerçekleştirilecektir? «Suçlu» tecrit edilmeli midir? Tecil hangi ölçülerde kabul edilmelidir?

(81) Aynı eser, s. 75. Bkz.: Erem, a.g.e., s. 142.

(82) Dönmezer ve Erman, a.g.e., s. 1158.

(83) Özgen, a.g.e., s. 775. Bkz.: Taner, a.g.e., s. 117.

(84) Aynı eser, s. 75.

(85) H. V. Velidedeoğlu, «Millî Nizam ve Millî Menfaat», Cumhuriyet, 16.2.1970.

«Siyasî suç»u «düzen»e yönelik «tehlikeli hâl» ile açıklamaya çalışmak da kısır döngülere tutsak kılınmış bir yaklaşım olmaktan öteye geçememekte; «tehlikeli hâl» veya «açık ve yakın tehlike» direnenlere göre bir «insanlık savunması» iken, davrananlara göre «kurtuluş yolu» olmaktadır.

«Hele siyasî suçlar için bu hepten böyledir : Onsekizinci yüzyıl Fransasında suçlanan Voltaire ve Rousseau, ondokuzuncu yüzyıl Almanyasında kovuşturmaya uğrayan Karl Marx... bugün hepsinin heykelleri dikilmiştir... Sokrates'in adını üçbuçuk milyarlık dünyada her ortaokul öğrencisi bilir. Onu suçlamış olan politikacı Meletos ile Anytos'un adlarını kaç kişi biliyor?»⁸⁶

(86) H. V. Velidedeoğlu, «Ütopya», Cumhuriyet, 17.2.1970.